

Jadranka Rebeka Anić, ***Kako razumjeti rod? Povijest rasprave i različita razumijevanja u Crkvi***, Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar (Biblioteka Centra za religijske studije), 2011, 194 str.

Anton Šuljić
anton.suljic@gmail.com

Za početak ovog prikaza¹ knjiga Jadranke Rebeke Anić *Kako razumjeti rod?* s podnaslovom *Povijest rasprave i različita razumijevanja u Crkvi* parafrazirajući izraz erfurtskoga biskupa Joachima Wanke, predsjednika Pastoralne komisije Njemačke biskupske konferencije koji je u završnome govoru stručnoga savjetovanja o temi *Spolna/rodna pravednost u zanimanju i obitelji za žene na odgovornim položajima u Crkvi* koje se održalo 2005. godine zaključio da je teško »sprijateljiti se« s pojmom *rod*, ali da postoji konsenzus, »da ga želimo rabiti i preciznije odrediti« i da se taj posao mora nastaviti. Wanke svoje obraćanje zaključuje riječima: »Koji je naš doprinos raspravi o rodu?« Priznajem da sam u ovoj problematici prije čitanja knjige bio, kako bi to rekla sjajna hrvatska pjesnikinja Vesna Krmpotić, nevježa. Nisam se, dakle, bavio ovom problematikom, a zašto sam zamoljen da predstavim knjigu, samo naslućujem. No, kako god bilo – i sâm sam imao stanovitih poteškoća kako bih se »sprijateljio« s pojmom *rod*, posebice s onom redundancijom toga pojma koja je do mene dolazila iz već pomalo indoktrinirane javnosti, posebice one crkvene, ali je također činjenica da makar ovim kratkim prikazom i sâm želim, kako to kaže biskup Wanke, pridonijeti autoričinu nastojanju i umijeću da se dade prinos raspravi o *rodu*.

Kako razumjeti rod? jedna je od onih knjiga za koju, kad je pročitamo, u sebi kažemo: To se isplatilo čitati. I ne samo da se isplatilo nego je bilo nužno. S njom i bez nje naši pogledi i stavovi, naša uvjerenja i sumnje, konačno naš intelektualni pa i duhovni i kršćanski profil ne bi bili isti. Riječ je o knjizi koja se bavi problematikom *roda* (*gender*) koja je u hrvatskoj teološkoj misli jedva prisutna. To je u ovom času čini ne samo dobrodošlom nego i nužnom. Budući da je napisana sasvim pošteno, bez alibijskih rješenja ili zaključaka, s intelektualnom

¹ Anton Šuljić je sudjelovao u predstavljanju autoričine knjige u Zagrebu, na Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar, 12. prosinca 2011. i ljubazno nam ustupio tekst za objavljivanje.

akribijom i hrabrošću, sa stanovitom strašću i polemično, ali i s analitikom koja ulijeva povjerenje, uz ogromnu pomoć znanstvene aparature, s preglednošću i širinom koja fascinira – slobodno smijemo reći kako je riječ o knjizi koja će označiti nov, afirmativniji i kritičkiji pristup problematici koja je u raspravu uvedena posljednjih desetljeća i koja još ni izdaleka nije iscrpljena, a koju autorica umješno i nadasve stručno uvodi u našu javnost, posebice onu crkvenu.

Jadranka Rebeka Anić ovu knjigu piše da bi odgovorila na stavove Gabriele Kuby, pa i pokazala ih, koje je Kuby iznijela u knjizi prevedenoj i na hrvatski pod naslovom *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, dok bi prijevod izvornog naslova glasio: *Rodna revolucija. Relativizam u akciji*,² a zapravo iznosi cijelu paletu problematike i rasprave oko pojma *rod*, *rodne* politike i susljednih tema kao što je spolna orijentacija i slično. Spomenuta knjiga Gabrijele Kuby, u nas izišla 2010. godine, ustvari je autorici sjajno poslužila za opširno istraživanje pojma *rod* pa se upoznajemo ne samo sa stavovima te njemačke spisateljice, koji su u Hrvatskoj postali gotovo isključivi tumač *katoličkih stavova* u pogledu na *rod* i *rodno* osviještenu politiku i to u isključivome razumijevanju spomenutih pojmova kao oblika promicanja prava homoseksualaca, transseksualaca i interseksualaca, a ne kao društvenog i kulturnog spola, nego, što je još važnije, Jadranka Rebeka Anić pred nas iznosi široki dijapazon rasprave o pojmu *rod* koji se rabi u međunarodnim i europskim dokumentima, a za ovu raspravu i za našu teološku misao od osobite je važnosti autoričin smjeli prikaz nastanka crkvenih dokumenta i opsežan prikaz teološke rasprave kakva je ona u ovome času. Tako je u ovoj studiji po prvi put upozoreno na to da se u crkvenim dokumentima o *rodu* može prepoznati snažan utjecaj tumačenja pojma *rod* katoličkih autora fundamentalističkoga svjetonazora – posebice onih koji dolaze s američkoga kontinenta, a koje preuzima i Gabriele Kuby – no ti dokumenti ipak ne idu tako daleko da pod pojmom *rod* vide šifru za promicanje homoseksualnosti, kako to smatraju takvi autori. Temeljeći svoju analizu na *Izjavi o tumačenju pojma »rod«* Svete Stolice na Četvrtoj međunarodnoj konferenciji o ženama održanoj u Pekingu 1995. godine, na kojoj su izneseni bitni i kasnije uglavnom ponavljani katolički stavovi, autorica kaže da je *rod* za Svetu Stolicu utemeljen na biološkom spolnom identitetu, ženskome i muškome. Sveta Stolica poziva se na *Platformu za djelovanje* koja jasno govori o oba *roda* te time »isključuje nejasna tumačenja temeljena na svjetonazorima prema kojima se seksualni identitet može beskonačno prilagođavati novim i različitim svrhama« (65).

U spomenutoj izjavi dopušta se mogućnost propitivanja utjecaja kulture na definiranje muških i ženskih uloga te se ne poistovjećuje *rod* s homoseksual-

² Usput spominjem da sam prije pet godina u ruke dobio spomenutu knjigu od strane jednog svećenika koji mi ju je donio s preporukom za objavljivanje u Kršćanskoj sadašnjosti. Uzeli smo je, no nakon pregleda i iščitavanja – nismo je htjeli objaviti. Objavila ju je nakon toga nakladna kuća Verbum.

nošću. Suzdržanost Svete Stolice u odnosu na homoseksualnost sadržana je u *Izjavi o ogradama i stajalištima u odnosu na dokumente Konferencije* (br. 9 i 10) i ne spominje se u *Izjavi o tumačenju pojma »rod«*.

Jadranka Rebeka Anić, sintetizirajući raspravu na kraju svakoga poglavlja donosi kraći osvrt ili sažetak. Tako u poglavlju u kojem analizira stajališta i izjave Svete Stolice kaže da se može zaključiti »da Sveta Stolica izražava sumnju prema pojmu rod i da pokušava spriječiti njegovo unošenje u završne dokumente« (67), a kad je pojam ipak prihvaćen »daje svoje tumačenje uobičajenog značenja pojma rod« (67). Bitno je, međutim, za ovu problematiku istaknuti da autorica vidi jasno razlikovanje službenih stavova Svete Stolice od stavova katoličkih fundamentalista, u što se može ubrojiti i knjiga Gabrijele Kuby. Za razliku od katoličkih fundamentalista koji rod vide kao šifru homoseksualnosti, Sveta Stolica razlikuje *rod* od homoseksualnosti i daje posebnu izjavu u odnosu na rod, posebnu u odnosu na homoseksualnost i pri tom se poziva na različite točke Platforme za djelovanje. Autorica također navodi da »Sveta Stolica upozorava da pojmovi *seksualna orijentacija* i *rodni identitet* nemaju jasnu i prihvaćenu definiciju u međunarodnom pravu te da bi ti pojmovi, ako bi ih se trebalo uzeti u razmatranje u proglašavanju i implementaciji temeljnih prava, stvorili ozbiljnu dvojbu u zakonu i narušili moć država da započnu i nametnu konvencije ljudskih prava i standarda« (68). Prikazavši takve stavove Jadranka Rebeka Anić logično se pita: »Ako Sveta Stolica razlikuje rod i seksualnu orijentaciju, postavlja se pitanje kako je došlo do toga da se u katoličkoj literaturi pojam rod pojavio kao *šifra* za homoseksualnost?« (68)

Prikazujući povijest takvih stavova autorica pokazuje žalosnu manjkavost katoličkog i općenito nekritičkog, pristranog i čak manipulativnog pristupa nekih teologa, a osobito nekih američkih spisateljica koje i nisu teolozi, a čiji su stavovi prihvaćeni u crkvenim dokumentima. Utoliko je ova rasprava i značajnija jer prokazuje nedostatak intelektualnog poštenja i površnost nekih, čak i važnih, crkvenih ljudi i institucija pa bi ovu knjigu u ruke morali uzeti i oni crkveni autoriteti u nas koji vode slične resore unutar HBK kao i teolozi koji se bave ovom problematikom – ako se uopće bave. Tako autorica prikazuje nastanak dvaju važnih dokumenata – onaj Kongregacije za nauk vjere naslovljen *Pismo biskupima Katoličke crkve o suradnji muškarca i žene u Crkvi i svijetu* iz 2004. godine i dokument *Brak, obitelj i »de-facto« bračne zajednice* iz 2000. godine koji je izdalo Papinsko vijeće za obitelj. Autorica pokazuje da je došlo do uvrštavanja stanovitih nedijaloških stavova u te dokumente, istraživanjem dolazi do mogućih utjecaja katoličkih fundamentalista na te stavove, a u nekom smislu i neznanstvenom pristupu i selektivnom izboru tema i činjenica, što se onda isključivim citiranjem samo jednog prijašnjeg dokumenta ponavlja kao crkveni stav. To se prije svega odnosi na tzv. izvor spomenutih dokumenata, a to je *Leksikon. Dvosmisleni i prijeporni pojmovi o obitelji, životu i etičkim pitanjima* koji je objavljen uz dokument Papinskoga vijeća za obitelj *Obitelj i*

ljudska prava 1999. godine. Anić tvrdi da se »crkveni dokumenti o rodu pojavljuju tako kao zatvoren sustav argumentiranja koji zbog netransparentnosti sprečava svaku raspravu« (94).

No, autorica nas upozna i s jednim drukčijim, afirmativnijim i znanstveno utemeljenijim dokumentom, onim *Justitiae et pax* Njemačke biskupske konferencije koji je objavljen u istoj godini kad i *Pismo biskupima Katoličke crkve o suradnji muškarca i žene u Crkvi i svijetu*. Taj dokument pojam *rod* vrednuje kao vrijedno sredstvo analize i provedbe ravnopravnosti koji podjednako vodi računa o ženama i muškarcima i koji ima svoje teološko utemeljenje i opravdanje. Njemački su biskupi organizirali stručno savjetovanje o toj problematici, a sve troje teologa koji su održali stručna predavanja, među kojima i tadašnji predsjednik Njemačke biskupske konferencije kardinal Karl Lehmann, slažu se u kritici pojma *rod* u radikalno dekonstruktivističkim polazištima te smatraju da je potrebno razlikovati između *rodnih teorija* i *rodno osviještene politike* kao sredstva analize i provedbe *rodne* ravnopravnosti. Jedinstveni su u procjeni da Katolička crkva niti može niti želi izbjeći *rodno* pitanje.

U posljednjem poglavlju knjige autorica pregledno iznosi stavove i glavne teze pojedinih katoličkih i protestantskih teologa o ovoj problematici i dolazi do zaključka kako ti predstavljeni teološki radovi pokazuju »da se *rod* u teologiji prihvaća prvenstveno u smislu društveno-kulturnog spola i kao analitičko sredstvo društveno-kulturnih i teoloških konstrukcija spola i uzroka hijerarhizacije spolova« (141). Štoviše, Jadranka Rebeka Anić tvrdi da »analizirani radovi upućuju na pomak od *feminističkog* prema *rodnom* i od *rodnog* prema *spolnom* istraživanju u teologiji pri čemu se *spol* ne shvaća isključivo u njegovom biološkom značenju. Pomak od *rodnog* prema *spolnom* istraživanju prisutan je u konceptima *spolno osviještene teologije*, osobito u ekumenskom projektu *teološkog istraživanja spolova u dijalogu*« u kojem se ne propituje samo *spol* i *rod* nego i seksualna orijentacija.

Zaključno valja reći da ova studija pokazuje da u Crkvi postoji široka lepeza razumijevanja pojma *rod*: od demoniziranja i posvemašnjeg odbijanja *rodnih* teorija fundamentalističkih autora do kreativnog dijaloga teologa s *rodnim* teorijama. Sveta Stolica svojim izjavama i dokumentima bliža je stajalištu katoličkih fundamentalista, ali ih odbacivanjem biološkog determinizma posve ne podržava. Ipak, kako kaže autorica, potrebno je »uočiti snažan utjecaj katoličkih fundamentalističkih autora na Papinsko vijeće za obitelj, a preko njega i na Kongregaciju za nauk vjere što se u slučaju pojma *rod* očitovalo u Pismu biskupima Katoličke crkve o suradnji muškarca i žene u Crkvi i svijetu« (148). Jadranka Rebeka Anić na kraju svoje studije kaže da ovo istraživanje zainteresiranim čitateljima u Hrvatskoj pruža »drugačiji, složeniji pogled na značenje pojma *rod* i upozna ih s drugačijim stajalištima o *rodu* u okviru Katoličke crkve nego što svojom knjigom sugerira Gabriele Kuby« (148).

Na kraju, ako se složimo s rečenicom Meše Selimovića: »Zablude su korisne kao i istine«, smjeli bismo zaključiti da je i ta knjiga njemačke spisateljice poslužila svojoj svrsi. Njezine su, naime, teze i stavovi Jadranki Rebeki Anić poslužili da pred nas iznese sjajan prikaz istinske problematike *roda* čime je u našu javnost, posebice onu katoličku, na velika vrata uvela jednu važnu i nužnu suvremenu temu kakva je pitanje *roda*. Autorici čestitke, a svima želja da se »sprijateljite« s pojmom *rod*.